

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi indeksiehdon käytöstä vuosia 1996 ja 1997 koskevissa työ- ja virkaehtosopimuksissa

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi määräaikainen laki indeksiehdon käytöstä työ- ja virkaehtosopimuksissa. Työ- ja virkaehtosopimukseen, jotka on uudistettu 29 päivänä syyskuuta 1995 allekirjoitetun talous-, työllisyys- ja työmarkkinapoliittisen sopimuksen mukaisesti, saataisiin ottaa mainitun sopimuksen mukainen indeksiehto. Muutoin

indeksiehdon ottaminen työ- ja virkaehtosopimukseen olisi edelleen kiellettyä.

Lakiehdotukseen sisältyvät myös indeksikiellon noudattamisen tarkastusta ja valvontaa koskevat säännökset.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

Voimassa olevan indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain (1222/94), jäljempänä indeksiehtolaki, mukaan indeksiehdon tai muun siihen verrattavan sidonnaisuuden ottaminen sopimukseen on pääsääntöisesti kielletty, jollei lailla toisin säädetä. Siten ei muun muassa työ- ja virkaehtosopimukseen voida sisällyttää ehtoa, jolla palkat tai ansiot sidotaan hintojen, palkkojen, ansioiden tai muiden kustannusten kehitystä kuvaavaan muuttujaan. Laki on määräaikainen ja voimassa vuoden 1996 loppuun.

Aikaisemmin oli voimassa pääpiirteittäin nykyisen laajuinen laki indeksiehdon käytön rajoittamisesta (1169/90), joka oli voimassa vuoden 1992 loppuun. Sen vielä voimassa ollessa annettiin siitä poikkeavia säännöksiä sisältävä laki indeksiehdon käytöstä vuosia 1992 ja 1993 koskevissa työ-, virka- ja toimiehtosopimuksissa (1678/91), jäljempänä vuoden 1991 indeksiehtolaki. Laki oli voimassa 1 päivästä tammikuuta 1992 31 päivään lokakuuta 1993.

Työmarkkinajärjestöjen 29 päivänä syyskuuta 1995 tekemään talous-, työllisyys- ja

työmarkkinapoliittiseen sopimukseen sisältyy indeksiehto. Jotta uudistettaviin työ- ja virkaehtosopimukseen voitaisiin ottaa indeksiehto, ehdotetaan säädettäväksi laki indeksiehdon käytöstä työ- ja virkaehtosopimuksissa siten, että se mahdollistaa indeksiehdon ottamisen talous-, työllisyys- ja työmarkkinapoliittisen sopimuksen, jäljempänä tulopoliittisen sopimuksen, mukaisesti työ- ja virkaehtosopimukseen.

Ehdotetun lain 1 §:n 1 momentti vastaa työ- ja virkaehtosopimusten osalta indeksiehtolain 1 §:n 1 momentin sisältöä. Esimerkiksi palkkojen sitominen jonkin toisen alan palkkakehitykseen olisi kiellettyä.

Pykälän 2 momentin mukaan olisi kielletty myös sellainen indeksiehto tai muu siihen verrattava välitön tai välillinen sidonnaisuus, joka sisältyy sopimukseen, jonka tarkoituksena on 1 momentissa säädetyn kiellon kiertäminen. Tällä on haluttu ehkäistä sellaisten sopimusten tekeminen, jotka asiallisesti ovat työ- tai virkaehtosopimuksia mutta joille on annettu jokin toinen nimi.

Ehdotetun lain 2 §:n mukaan työ- ja virkaehtosopimukseen, jotka on uudistettu 29 päivänä syyskuuta 1995 allekirjoitetun tulopo-

liittisen sopimuksen mukaisesti, saataisiin ottaa mainitun sopimuksen mukainen indeksiehto. Jos työ- tai virkaehtosopimus ei ole tulopoliittisen sopimuksen mukainen, indeksiehton ottaminen sopimukseen ei näin ollen olisi sallittua.

Tulopoliittiseen sopimukseen sisältyy seuraavanlainen indeksiehto. "Mikäli kuluttajahintaindeksin (1990=100) nousu elokuusta 1995 heinäkuuhun 1996 ylittää 2,6 prosenttia, palkkoja korotetaan ylitettä vastaavalla määrällä 1.10.1996 jälkeen lähinnä alkavan palkanmaksukauden alusta lukien.

Kuluttajahintaindeksin nousu lasketaan kaksidesimaalisista pisteluvuista. Indeksien nousu pyöristetään yksidesimaaliseksi muutosprosentiksi. 0,4 prosentin suuruista tai sitä pienempiä korotuksia ei kuitenkaan makseta.

Tulopoliittinen selvitystoimikunta toteaa kuluttajahintaindeksin muutoksen ja mahdollisen indeksikorotuksen suuruuden."

Selvyyden vuoksi 2 momentissa ehdotetaan, että tulopoliittisen sopimuksen mukaisesti uudistettuihin työ- ja virkaehtosopimuksiin ei sovellettaisi indeksiehtolakia. Tämä merkitsee, että sopimuksiin ei sovellettaisi muun muassa indeksiehtolain 4 §:ää, jossa annetaan valtioneuvostolle ja valtiovarainministeriölle tietyissä tapauksissa oikeus myöntää poikkeuksia lain kielloista.

Lain 3 §:ään ehdotetaan otettavaksi erillinen mitättömyyttä koskeva säännös, jonka nojalla kielletty ehto tai muu sidonnaisuus olisi mitätön.

Ehdotetun lain 4 §:ssä säädettäisiin työ- ja virkaehtosopimusten valvonnasta. Vuoden 1991 indeksiehtolaissa työ- ja virkaehtosopimusten tarkastus ja valvonta kuului indeksilain soveltamislautakunnalle ja sen jaostolle. Nykyiseen indeksiehtolakiin ei enää sisälly säännöksiä indeksilain soveltamislautakunnasta. Hallituksen esityksessä laiksi indeksiehton käytön rajoittamisesta (286/1994 vp.) todettiin, että jos vastaisuudessa solmitaan keskitetty työehtosopimus, jonka yhteydessä säädettäisiin indeksiehton käyttöä koskeva erityislaki, voitaisiin tuolloin harkita erityisen valvontaelimen tarpeellisuutta.

Esityksessä ehdotetaan, että valtioneuvosto voisi asettaa tarvittaessa lautakunnan tai muun valvontaelimen valvomaan lain noudattamista. Mikäli tällainen valvontaelin asetetaan, tarkoitus on, että se koottaisiin niin sanotulla kolmikantaperiaatteella. Siinä olisi- vat näin ollen edustettuina työnantaja- ja työntekijäpuolen edustavimmat keskusjärjes-

töt sekä näistä riippumattomat asiantuntija-jäsenet. Valvontaelimessä noudatettavasta menettelystä säädettäisiin asetuksella.

Ehdotetun 5 §:n 1 momentissa ehdotetaan valvontaelimelle oikeutta tietojen saantiin sopimusten tarkastusta ja valvontaa varten. Pykälän 2 momentin mukaan valvontaelimellä olisi oikeus antaa sopijaosapuolille korjauskehotuksia samoin kuin vuoden 1991 indeksiehtolaissa annettiin indeksilain soveltamislautakunnalle ja sen jaostolle.

Ehdotetun lain 6 §:n mukaan työ- ja virkaehtosopimuksen työnantajaosapuolen olisi kuukauden kuluessa lain voimaantulosta toimitettava valtiovarainministeriölle jäljennös sopimuksesta. Tämä varmistaisi sen, että tulopoliittisen sopimuksen mukaiset työ- ja virkaehtosopimukset ovat koottuina viranomaisen hallussa.

Ehdotetun 7 §:n mukaan valvontaelimen päätöksistä saisi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Asianosaisia velvoittavia valituskelpoisia päätöksiä olisivat 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut päätökset. Ehdotettuun muutoksenhakutiehen on päädytty ensinnäkin sen vuoksi, että valvontaelin olisi valtiovarainministeriön hallinnonalalla oleva toimielin, jonka päätökset ovat sellaisia hallinnollisia päätöksiä, joista yleensä saa hakea muutosta muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) tarkoitetulla tavalla. Valituksissa saattaa olla kyse siitä, onko valvontaelin menetellyt hallintomenettelylain (598/82) mukaisesti esimerkiksi asianosaisen kuulemisen ja esteettömyyden suhteen. Toiseksi valvontaelimen valituskelpoiset päätökset, vaikka koskisivatkin työ- ja virkaehtosopimuksia, saattavat koskea pelkästään indeksiehtolainsäädännön piiriin kuuluvia asioita.

2. Esityksen vaikutukset

Esitys liittyy tulopoliittiseen sopimukseen ja näin ollen esityksen vaikutukset ovat välillisiä ja ilmenevät tulopoliittisen sopimuksen taloudellisen merkityksen kautta. Mahdollisen valvontaelimen asettaminen lisää valtion menoja kokous- ja sihteeripalkkioiden ja mahdollisten muiden valvontakulujen vuoksi enintään 200 000 markalla.

3. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä valtiovarainministeriössä.

4. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hy-

väsyttynyt ja vahvistettu. Laki olisi voimassa 31 päivään tammikuuta 1998.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

indeksiehdon käytöstä vuosia 1996 ja 1997 koskevissa työ- ja virkaehtosopimuksissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Kielletyt ehdot ja muut kielletyt sidonnaisuudet

Hintojen, palkkojen, ansioiden tai muiden kustannusten kehitystä kuvaavan indeksin muutoksiin perustuvaa indeksiehtoa taikka muuta siihen verrattavaa välitöntä tai välillistä sidonnaisuutta ei saa ottaa työ- ja virkaehtosopimukseen, jollei 2 §:stä muuta johdu.

Muuhunkaan sopimukseen ei saa ottaa indeksiehtoa taikka muuta siihen verrattavaa välitöntä tai välillistä sidonnaisuutta, jos sopimuksen tarkoituksena on 1 momentissa säädetyn kiellon kiertäminen.

2 §

Sallittu ehto

Työ- ja virkaehtosopimuksiin, jotka on uudistettu 29 päivänä syyskuuta 1995 allekirjoitetun talous-, työllisyys- ja työmarkkinapoliittisen sopimuksen mukaisesti, saadaan ottaa mainitun sopimuksen mukainen indeksiehto.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuihin sopimuksiin ei sovelleta indeksiehdon käytön rajoittamisesta annettua lakia (1222/94).

3 §

Mitättömyys

Edellä 1 §:ssä tarkoitettu ehto tai muu sidonnaisuus on mitätön.

4 §

Valvontaelin

Valtioneuvosto voi tarvittaessa asettaa erityisen valvontaelimen valvomaan tämän lain noudattamista. Valvontaelimessä noudatettava menettelystä säädetään asetuksella.

Valvontaelimessä on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kuusi muuta jäsentä ja näillä henkilökohtaiset varajäsenet. Jäsenten ja varajäsenten tulee olla työ- tai virkasuhteisiin perehtyneitä.

Puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja näiden varajäsenet määrätään enintään tämän lain voimassaoloajaksi henkilöistä, joiden ei voida katsoa edustavan työnantaja- eikä työntekijäetuja. Jäsenistä kaksi määrätään työnantajayhdistysten edustavimpien keskusjärjestöjen, kaksi työntekijöiden ja toimihenkilöiden edustavimpien keskusjärjestöjen, yksi valtiovaraministeriön, kunnallisen työmarkkinalaitoksen ja kirkon sopimusvaltuuskunnan sekä yksi valtion virkamiesten, kunnallisten ja kirkollisten viranhaltijoiden palveluksessa olevien ammattiyhdistysten edustavimpien keskusjärjestöjen esityksestä. Kulkekin jäsenelle määrätään henkilökohtainen varajäsen samalla tavalla.

5 §

Valvontakeinot

Työ- tai virkaehtosopimuksen sopijaosapuoli on velvollinen antamaan 4 §:ssä tarkoitettulle valvontaelimelle tietoja, joita tämä tarvitsee valvoessaan tämän lain noudatta-

mista. Tiedot on annettava valvontaelimen asettamassa määräajassa, ja ne on annettava kirjallisina, jos valvontaelin niin vaatii.

Jos valvontaelin toteaa, että 1 §:ssä tarkoitettuun sopimukseen sisältyy mainitussa pykälässä tarkoitettu ehto tai muu sidonnaisuus, se voi velvoittaa sopijaosapuolet saatamaan sopimuksen lain mukaiseksi asettamaan määrääjässä.

6 §

Tiedonantovelvollisuus

Edellä 2 §:ssä tarkoitetun työ- ja virkaehtosopimuksen työnantajajapuolet on kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta toimitettava jäljennös sopimuksesta valtiovarainministeriölle.

7 §

Muutoksenhaku

Valvontaelimen päätökseen saa hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siinä järjestyksessä kuin muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

8 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

9 §

Voimassaoloaika

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 1995 ja on voimassa 31 päivään tammi-kuuta 1998.

Helsingissä 13 päivänä lokakuuta 1995

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Ministeri *Arja Alho*